

RIZA TEVFİK • Biraz da Ben Konuşayım

İletişim Yayınları 198 • Amı Dizisi 9
ISBN-13: 978-975-05-0563-8
© 1993 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1-3. Baskı 1993-2013, İstanbul
4. Baskı 2019, İstanbul

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Rıza Tevfik, II. Meşrutiyet'in ilân edildiği günlerde
Ayasofya Meydanı'nda bir konuşma sırasında, Temmuz 1908

UYGULAMA Hüsnu Abbas

DIZIN Seda Avcı

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, 2622 Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul
Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

RIZA TEVFIK

Biraz da Ben Konuşayım

YAYINA HAZIRLAYAN *Abdullah Uçman*

GENİŐLETİLMİŐ YENİ BASKI

i l e t i Ő i m

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	7
KİTAP HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ / Abdullah Uçman	9
RIZA TEVFİK VE HÂTİRÂTI ÜZERİNE	13
BİRİNCİ KISIM	
<i>Biraz da Ben Konuşayım</i>	27
BİRİNCİ BÖLÜM	
Biraz da Ben Konuşayım	29
Sèvres Muahedesi ve Ben	29
Rıza Tevfik Maarif Nâzırı	39
Atatürk ve Rıza Tevfik	53
Hazırlıksız Bir Gidiş	67
Onlar Meclisi Huzurunda	74
Sèvres'e Doğru	110
Sèvres Muahedesi Nasıl İmzalandı?	132
Rıza Tevfik'in Padişahçılığı	141
Şükrü Bey'in <i>Zaman</i> 'i	146

İKİNCİ BÖLÜM

80 Yılda Neler Gördüm	153
II. Abdülhamid ve Feylesof.....	153
Ali Kemal Nasıl Adamdı?.....	156
Meclis-i Mebusan Hâtıralarımız.....	157
Bâbüâli Baskını'na Hazırlık.....	165
Nâzım Paşa Merhum Nasıl Adamdı?.....	169
Üçler Saltanatı.....	175
Mütareke Yıllarında.....	181
Saray'da Telâş.....	186

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ali Kemal Nasıl Kaçırıldı	215
İngiliz Sefârethânesinde.....	239
Mister Ryan'ın Odasında.....	242

İKİNCİ KISIM

Hapishâne Hâtıraları	271
HAPISHANE HATIRALARI ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ.....	273

ÜÇÜNCÜ KISIM

Mekke-i Mükerrerme'de	355
Ekler	381
Ragıp Bey'in Mektubu.....	383
Arz-ı Teşekkür İçin.....	384
Rıza Tevfik'e.....	386
II. Adülhamid ve Jurnalcileri.....	388
Rıza Tevfik'ten Rıza Turgut'a Mektuplar.....	400
DİZİN	413

KISALTMALAR

A.B.D.	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	Adı geçen eser
Ar.	Arapça
bk.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
Dr.	Doktor
Fr.	Fransızca
haz.	Hazırlayan
İng.	İngilizce
İt.	İtalyanca
M.Ö.	Milattan önce
M.S.	Milattan sonra
Müz.	Müzik
nr.	Numara
öl.	Ölümü
s.	Sayfa
Yun.	Yunanca

KİTAP HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ

II. Abdülhamid, II. Meşrutiyet, Mütareke ve Cumhuriyet devirlerinde yaşamış olan ve Cumhuriyet'ten önceki yıllarda birçok siyasî olaya karışmış bulunan Rıza Tevfik'in hâtırâtı, *Biraz da Ben Konuşayım* adıyla ilk defa bir kitap bütünlüğü içinde yayımlanmaktadır.

Üç kısım hâlinde yayıma hazırladığımız hâtırâtın birinci kısmı Rıza Tevfik'in sağlığında üç bölüm hâlinde 1 Ağustos - 14 Aralık 1948 tarihleri arasında *Yeni Sabah* gazetesinde tefrika edilmiştir. Hâtırâların "Biraz da Ben Konuşayım" adlı birinci bölümü 1 Ağustos - 28 Eylül 1948 tarihleri arasında; "80 Yılda Neler Gördüm" başlıklı ikinci bölümü 3 Ekim - 9 Kasım 1948 tarihleri arasında; "Ali Kemal Nasıl Kaçırıldı?" adlı üçüncü bölümü ise 10 Kasım - 14 Aralık 1948 tarihleri arasında yayımlanmıştır.

Ölümünden bir yıl kadar önce Rıza Tevfik'in bizzat kendi kendisiyle, 80 yıllık hayatıyla, doğru ya da yanlış yaptıkları ve yapamadıklarıyla bir hesaplaşma mahiyetindeki hâtırâtın birinci kısmı, şüphesiz yakın tarihimiz için önemli bir vesika değeridir. Bunun için, tefrika hâlindeki hâtırâtı kitaplaştırmak, bu tür neşirlerde zaman zaman karşılaştığımız sadeleştirme veya kısaltma gibi herhangi bir tasarruf söz konusu olmamış, sadece, gazetede dizgi veya tashih sırasında gözden kaçan

bazı yanlışlık ve eksikliklerin düzeltilmesi yoluna gidilmiştir. Ayrıca, metinde birlik sağlamak amacıyla, yabancı isim ve yer adlarının orijinal imlâlarıyla, bir kısım Osmanlıca kelimelerin bugünkü yazı dilindeki imlâları esas alınmıştır.

Kitabın ikinci kısmını meydana getiren *Hapishâne Hâtıraları* ise, Ağustos 1908 - Temmuz 1909 tarihleri arasında, yani II. Meşrutiyet'in ilânını izleyen günlerde, o sırada Selânik'te çıkmakta olan *Bahçe* mecmuasında yayımlanmıştır. Tamamen II. Abdülhamid devrinin tenkidi mahiyetindeki bu kısımda ise Rıza Tevfik, Mekteb-i Tıbbiye'deki talebeliği sırasında gözaltına alındığı Zaptiye Nezareti'ni, burada karşılaştığı insanları, bu vesileyle muhatap olduğu Hüseyin Nâzım Paşa gibi devrin bazı önemli şahsiyetlerini ve başından geçen bir kısım olayları anlatmaktadır.

Hâtîrâtın "Mekke-i Mükerreme'de" başlığını taşıyan üçüncü kısmında ise, Rıza Tevfik'in Kasım 1922'de İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Kahire'de karşılaştığı Ürdün Kralı Emîr Abdullah'ın daveti üzerine, onun misafiri olarak Mekke'ye yapmış olduğu seyahat hikâye edilmektedir. Rıza Tevfik'in Mart 1930'da New York'ta çıkan *Asia* dergisinde "In Holy Mecca" başlığıyla İngilizce olarak yayımladığı bu hâtîrâtında, İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Emîr Abdullah'ın kafilesinde yer alan misafirleriyle birlikte Kâbe'yi ziyareti, orada karşılaştığı müminler arasındaki kardeşlik duygusu, müslümanlığın uhrevî yanı ve Kâbe'nin bir seremoni dahilinde zemzem suyu ile yıkanması anlatılmaktadır.

Hâtîrâtın bütününde söz konusu edilen çeşitli olay ve kişilerle ilişkisi dolayısıyla kitabın başında Rıza Tevfik'in hayatı, fikrî ve edebî faaliyetleriyle eserlerini ve birinci kısmı tanıtan bir yazı ile, ikinci kısmın başında da "Hapishane Hâtıraları" nı açıklayıcı mahiyette ikinci bir tanıtma yazısı konulmuştur.

İlk defa 1993 yılında İletişim Yayınları arasında yayımlanan ve kısa zamanda tükenen kitabın 2008 yılında yayımlanan ikinci baskısında çeşitli isim, olay ve konular hakkında dipnotlarında açıklayıcı kısa bilgiler verilmiş, kullanımı kolaylaştırmak üzere sonuna bir de dizin eklenmiştir. Tekrar gözden geçirilen bu

yeni baskıda ise daha önce gözden kaçan bazı hatalar düzeltilmek suretiyle mümkün olduğunca düzgün bir metin ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Rıza Tevfik'in hâtirâtının "80 Yılda Neler Gördüm" başlıklı ikinci kısmı tefrika edilirken gazetenin 17 Ekim 1948 tarihli nüshasında "Eski Sadâret Yâveri Râgıb" imzasıyla çıkan ve Enver Paşa'nın Harbiye Nâzırlığı hakkında yer alan bir açıklama ile Rıza Tevfik'in buna yazdığı teşekkür yazısı; gazetenin 24 Ekim 1948 tarihli nüshasında Makbule Rize imzasıyla neşredilen ve Rıza Tevfik'e II. Abdülhamid hakkında yöneltilen bazı soruların yer aldığı bir mektupla Rıza Tevfik'in buna "II. Abdülhamid ve Jurnalcileri" başlığıyla verdiği cevaplar da kitabın sonuna ek olarak konulmuştur. Bu kısımda anlattığı çeşitli olaylarla yakın ilgisi dolayısıyla, Rıza Tevfik'in 1924 yılında Amman'dan Türkiye'de Rıza Turgut adlı bir yakınına gönderdiği ve daha önce Nurşen Mazıcı tarafından *Atatürk Döneminde Muhalefet 1919-1926* (İstanbul 1984) adlı çalışmasında yayımlanan iki mektubu da kitabın sonuna ilâve edilmiştir.

Burada son olarak, 70'li yıllarda Amerika'dan "In Holy Meca"nin fotokopilerini getiren hocam Prof. Dr. İnci Enginün ile metnin tercümesinde yardımcı olan eski öğrencilerimden Demet Kurtuluş'a ve tercümeyi dikkatle gözden geçiren Prof. Dr. Mustafa L. Bilge'ye teşekkür eder, büyükbabası Rıza Tevfik'in gerek hâtirâtının, gerekse diğer eserlerinin yayımlanması konusunda büyük bir anlayış gösteren torunu merhum Rıza Başikoğlu'nu da bu vesileyle rahmet ve minnetle anmak isterim.

ABDULLAH UÇMAN

Fatih, Kasım 2012